

SIANI

Swedish International Agricultural Network Initiative

Mat är en mänsklig rättighet

Tio principer för ansvarsfulla jordbruksinvesteringar

Policy Brief

Oktober 2015

Sammanfattning

Regeringar från hela världen kunde i oktober 2014 – tillsammans med företrädare för näringslivet, civilsamhället och andra aktörer – enas om följande tio principer för ansvarsfulla investeringar i jordbruk och livsmedelssystem. Förhandlingarna tog sitt avstamp i FN-stadgans grunder.

Varför behövs mer jordbruksinvesteringar?

Jordbruksinvesteringar i utvecklingsländer är ett av de mest effektiva medlen mot hunger och fattigdom. Investeringar behövs för att förbättra landsbygdsinvånarens inkomstmöjligheter och öka tillgången på nyttig och rättvist prissatt mat både för dem och växande stadsbefolkningar. Investeringar behövs också i de utvecklade ländernas jordbrukssektorer, inte minst för att möta miljöutmaningar och bidra till en levande landsbygd.

Jordbruksinvesteringarna minskade under en lång period i de fattigaste länderna i Sydasien och Afrika söder om Sahara. Lantbrukare, småföretag och regeringar är de viktigaste investerarna där. Investeringarna måste dock öka rejält och andra aktörer, inklusive utländska investerare, kan bidra med kapital, kunskaper, mer hållbart resursutnyttjande och med att skapa arbetstillfällen.

Jordbrukets kommersiella och säkerhetspolitiska betydelse ökade i efterdyningarna av de katastrofala livsmedelskriserna under 00-talet. Detta lockade till mer investeringar. Investeringar måste dock vara inkluderande för att bidra till fattigdomsbekämpning. Investeringar som förbättrar levnadsvillkoren för fattiga människor eller bidrar till deras möjligheter att spara, investera och konsumera, kan sägas vara inkluderande.

Samtidigt måste mer göras för att förhindra skadliga investeringar. Så kallade land grabs med konsekvenser som tvångsflyttningar och hot mot lokal livsmedelsförsörjning utgör illustrerande exempel.

Vad är CFS principer för ansvarsfulla investeringar i jordbruk och livsmedelssystem ?

Under det senaste decenniet har storskaliga jordbruksinvesteringar debatterats flitigt. Argument för och emot vissa typer av investeringar har dock ofta saknat empiriska belägg eller byggts på enstaka fallstudier. FN:s jordbruks- och livsmedelsorganisation (FAO), Internationella fonden för jordbruksutveckling (IFAD), FN:s konferens om handel och utveckling (UNCTAD), och Världsbanken inledde 2009 ett omfattande forskningsarbete. Detta har, tillsammans med en rad forskningsinitiativ av andra aktörer, gjort det lättare att grunda investeringsbeslut på fakta om vad som fungerar och vad som inte fungerar. Samtidigt utvecklade FAO, IFAD, UNCTAD och Världsbanken **Principerna för ansvarsfulla jordbruksinvesteringar som respekterar rättigheter, levebröd och naturresurser (PRAI)**. Dessa fokuserar på hur positiva effekter av jordbruksinvesteringar kan maximeras och negativa effekter undvikas.

Betydelsen av småskaliga investeringar i produktion och i alla led av livsmedelssystemens värdekedjor börjar också uppmärksammas mer. Detta reflekteras i **Principerna för ansvarsfulla investeringar**

TIO PRINCIPER

1. Bidra till tryggad livsmedelsförsörjning och nutrition.
2. Bidra till hållbar och inkluderande ekonomisk utveckling och fattigdomsbekämpning.
3. Främja jämställdhet och kvinnors självbestämmande.
4. Engagera och stärka ungdomar.
5. Respektera besittningsrätt till fiske, mark, skog och tillgång till vatten.
6. Bevara och hållbart förvalta naturresurser, bidra till resiliens (återhämtningsförmåga) och minska riskerna för katastrofer.
7. Respektera kulturarv och traditionell kunskap samt stödja mångfald och innovation.
8. Främja säkra och hälsosamma jordbruks- och livsmedelssystem.
9. Införliva inkluderande och transparenta förvaltningsstrukturer, processer och klagomålsmekanismer.
10. Utvärdera och hantera effekter av investeringar och främja ansvarsskyldighet

Byggandet av en bro i Kirgizistan. Projektet arbetar också på att locka lantbrukare till avlägsna betesmarker genom att installera grön teknik. Denna utrustning bidrar till att förbättra försörjningen för familjer och herdor som arbetar i avlägsna betesmarker. Foto: UNDP via Flickr CC BY-NC-SA 2.0.

i **jordbruk och livsmedelssystem** som antogs av Kommittén för tryggad livsmedelsförsörjning i oktober 2014 (CFS-RAI). CFS-RAI berör alla typer av investeringar i jordbruks-, skogs- och fiskesektorerna.¹

CFS-RAI är frivilliga och ickebindande, men utvecklades under en tvåårig förhandlingsprocess av FN:s medlemsländer tillsammans med representanter för civilsamhälle, näringsliv, internationella organisationer och andra. Principerna bygger på tidigare initiativ som PRAI, FAO:s frivilliga riktlinjer för ansvarsfull förvaltning av markrättigheter, fiske och skog, och FN:s vägledande principer

¹ Denna brief fokuserar på jordbruk men mycket av det som beskrivs är generellt och kan också vara relevant för skog och fiske

för företag och mänskliga rättigheter samt bindande resolutioner som FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och Internationella Arbetsorganisationens konventioner. Principerna utgör en gemensam vision av om hur mer jordbruksinvesteringar kan uppmuntras, och hur de kan gynna och involvera fattiga och undernärda människor.

Principerna är universella men måste anpassas till olika nationella förutsättningar. Alla principerna är inte relevanta för alla aktörer och behöver inte nödvändigtvis användas vid alla tillfällen. En gemensam utgångspunkt är dock att mer och bättre jordbruksinvesteringar behövs för att gradvis förverkliga den i FN-stadgan grundade rätten till mat. Ansvarsfulla investeringar i jordbruk kan bidra till ökad hållbar produktion och produktivitet, ökade inkomster, minskad fattigdom, effektivisering av marknader, minskning av svinn och förbättring av bland annat tillgång på rent vatten och sanitet. Rättigheter i arbetslivet, jobbskapande, jämställdhet, kvinnors självbestämmande, inkludering av ungdomar, rätt till mark, fiske och skog samt vattenanvändning och hållbar förvaltning av naturresurser är andra viktiga delar av dokumentet. Principerna tar också upp omdebatterade frågor som kontroll över genetiska resurser, ursprungsbefolkningarnas rättigheter och minskning av växthusgaser.

Hur kan näringslivet använda principerna?

CFS-RAI kan vägleda företag, finansiella institutioner och andra investerare att säkerställa ekonomisk bärkraftighet och social och miljömässig hållbarhet.

Privata investerare är i enlighet med internationella konventioner och svensk lag ålagda att respektera de mänskliga rättigheterna. De kan också gå längre än så och aktivt bidra till tryggad livsmedelsförsörjning och bättre levnadsvillkor för fattiga.

Ansvarsfulla investeringar kan bidra till långsiktig lönsamhet och minskning av affärsrisker. Långsiktig tillgång på råmaterial och arbetskraft kan säkerställas genom att involvera lokalinvånare i investeringar och genom att satsa på miljömässigt hållbara produktionsmetoder.

Megatrender som befolkningsökning, urbanisering och ändrade kostvanor i utvecklingsländerna och globala miljöhot skapar också affärsmöjligheter. Även om mat- och energipriser kan sjunka på kort och medellång sikt kommer efterfrågan på mat och andra jordbruksprodukter att öka under en överskådlig framtid. Investeringar i ökad produktivitet, mer hållbart resursutnyttjande och mer effektiva lokala, nationella och regionala marknader kan vara mycket lönsamma. Samtidigt kan de bidra till högre inkomster för bönder och arbetare och ökad tillgång på nyttig och rättvist prissatt mat för växande stadsbefolkningar. De kan dessutom stimulera ekonomin generellt då högre löner och mer prisvärd mat gör att en större del av människors disponibla inkomst kan användas till annat.

Oansvarigt beteende som rovfiske, skogsskövling och land grabbing kan naturligtvis vara lönsamt så länge det inte lagförs eller uppmärksammas, men det medför också stora affärsrisker. När mat- och energipriser steg under slutet av 00-talet lockades en del aktörer att ta genvägar för att hyra eller köpa undervärderad jordbruksmark i länder med svaga institutioner. Det spekulerades i att det var enkelt att skapa snabb avkastning genom oförankrade markförvärv. Många ogenomtänkta projekt misslyckades dock både ur ett ekonomiskt och socialt perspektiv. Företag, som inte rådfrågat lokalbefolkningar eller beaktat markrättigheter, har ofta hamnat i konflikter. Många projekt har försenats kraftigt eller kollapsat.

Misstag i startskedet av en investering kan bli mycket kostsamma. Ordentliga förberedelser innan ett projekt drar igång bör ses som nödvändiga för att undvika risker även om de kan vara tids- och resurskrävande. De investerare som förvärvar rättigheter till mark,

skog eller fiske måste genomföra robusta konsekvensanalyser, rådfråga lokalbefolkningar samt respektera deras rättigheter och intressen. Initialt bör de skaffa relativt små arealer som de har förmåga att använda produktivt. Expansion av projekt bör ske först när initiala utmaningar lösts. För att helt undvika riskerna med förvärv av mark kan investerare också ingå avtal med och köpa jordbruksprodukter från ett större antal småbrukare, som själva kontrollerar den mark de använder. Civilsamhällesorganisationer (CSOs), småbrukarorganisationer och kooperativ kan vara bra samarbetspartner för investerare som är intresserade av dessa typer av investeringar.

Uppmärksammande av land grabbing har lett till negativ publicitet för både enskilda investerare och jordbruksinvesteringar i utvecklingsländer generellt. Tyvärr har detta avskräckt en del seriösa aktörer från att investera i de fattigaste ländernas jordbrukssektorer. Genomtänkta och realistiska projekt blir dock ofta väl bemötta av både regeringar och lokalbefolkningar, inte minst om de kan skapa bra arbetstillfällen på landsbygden.

Av alla dessa anledningar är många långsiktiga investerare intresserade av att följa internationella riktlinjer som CFS-RAI. Att respektera principerna i ett tidigt skede kan vara en konkurrensfördel eftersom det är troligt att kraven på privata investerare gradvis kommer att höjas.

Hur kan regeringar använda principerna?

CFS-RAI kan ge vägledning i utveckling av starkare och bättre nationella lagar och policies samt i till exempel utvärdering av investeringsförslag och förhandlingar med investerare. Att följa CFS-RAI kan bidra till stärkt samstämmighet mellan olika politikområden och se till att jordbruksinvesteringar som stöds av den offentliga sektorn bidrar till hållbar utveckling, vare sig de sker hemma eller utomlands.

Regeringar i länder där jordbruksinvesteringar genomförs bär huvudansvaret för att se till att investeringarna efterlever lagar, bidrar till samhällsnytta och respekterar de mänskliga rättigheterna. Regeringar börjar bli alltmer medvetna om riskerna med oansvariga investeringar, inte minst för att de kan bidra till politisk instabilitet. Utvecklingsländer med utbredd undernäring och fattigdom har dock generellt svårt att reglera investeringar. Fortsatta satsningar för att stärka den institutionella kapaciteten i dessa länder är därför en förutsättning för uppfyllande av CFS-RAI.

Regeringar i rikare länder med privata företag som investerar utomlands kan också bidra till större ansvarstagande. Privata jordbruksinvesteringar är ofta beroende av nationellt exportstöd, utvecklingsbistånd eller finansiering från multilaterala finansiella institutioner. Att uppfylla CFS-RAI kan bli ett krav för privata företag som söker offentligt stöd för jordbruksinvesteringar. Principerna är också relevanta inom OECD-länder, till exempel i relation till anställningsformer för säsonganställda lantbruksarbetare och miljökonsekvenser av jordbruksinvesteringar.

Hur kan civilsamhället använda principerna?

Civilsamhället kan använda CFS-RAI i sitt påverkans- och utbildningsarbete samt efterleva dem i sina egna jordbruksrelaterade aktiviteter.

Civilsamhällesorganisationer, forskare och medier spelar en viktig roll i debatten om potentiella risker och fördelar med olika typer av investeringar. Civilsamhällesorganisationer kan bidra till transparens och ansvarsutkrävande kring investeringar.

Sådana organisationer kan stärka kapaciteten hos utsatta grupper att hävda sina rättigheter gentemot investerare och makthavare. Många CSOs uppmuntrar ansvarsfulla investeringar genom direkt samarbete med småbrukarorganisationer och kooperativ på landsbygden.

Säkerhetsvakter övervakar en avverkningsplats i Korninga Chieftdom, Gbarpolu County, där lokala ledare hävdar att deras mark olagligt gavs till skogsbolagen genom förfalskade handlingar och tjänstefel, Henry Town, Liberia. Foto: Travis Lupick via Flickr CC BY-NC-SA 2.0.

Hur arbetar internationella organisationer för att uppmuntra ansvarsfulla jordbruksinvesteringar?

FN:s specialorgan förväntas leda arbetet med att operationalisera CFS-RAI tillsammans med internationella finansiella institutioner. Det är troligt att organisationer som FAO kommer att intensifiera sitt arbete med ansvarsfulla jordbruksinvesteringar.

CFS-RAI måste förankras i verkligheten genom konkret och kontextspecifik vägledning. Internationella organisationer bedriver forskning för att identifiera lämpliga affärsmodeller, och utveckla riktlinjer på lokal och nationell nivå. Just nu genomförs ett projekt med ett antal nya storskaliga investeringar i afrikanska länder för att omsätta principer i praktik. Baserat på forskning som inkluderar lokalbefolkningar, myndigheter, CSOs och företagen själva tas enskilda handlingsplaner fram. Huvudsyftet är att säkerställa positiva sociala och miljömässiga effekter och ekonomisk bärkraftighet. Organisationer som FAO kan också tillsammans med regeringar utvärdera lagar, regelverk och institutioner och ta fram strategier för införlivande av principerna.

Implementering av FAO:s frivilliga riktlinjer för ansvarsfull förvaltning av markrättigheter, fiske och skog skapar också förutsättningar för ansvarsfulla investeringar. Arbetet med riktlinjerna och CFS-RAI måste koordineras för att skapa samverkansfördelar och undvika duplicering.

Internationella organ som Afrikanska Unionen, EU, G7, G20 och OECD har uttalat sitt stöd för CFS-RAI och kommer att sträva efter att efterleva dem i sina aktiviteter. CFS-RAI är också nämnda i slutdokumentet för FN-konferensen kring utvecklingsfinansiering som hölls i juli 2015 för att fastställa finansieringen av uppfyllandet av FN:s nya globala utvecklingsmål.

Hur kan principerna bidra till uppfyllande av post-2015-agendan och den nya globala utvecklingsagendan?

I september 2015 antog FN:s generalförsamling nya globala utvecklingsmål. Utvecklingsmålen bygger på en global process att skapa gemensamma åtaganden för arbetet med fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling 2015–2030.

Det övergripande syftet är att uppfylla de mänskliga rättigheterna, inklusive utrotning av extrem fattigdom. Rätten till organisering och yttrandefrihet är mänskliga rättigheter i sig och viktiga verktyg för att utrota fattigdom. Fattigdomsbekämpning går hand i hand med ökad jämlikhet och jämställdhet. De mänskliga rättigheterna måste uppfyllas på ett miljömässigt hållbart sätt. Allt detta tillsammans med tillgång till hållbar energi, mat, vatten och sanitet samt bevarande av biologisk mångfald är gemensamma komponenter i utvecklingsmålen och i CFS-RAI.

Ansvarsfulla jordbruksinvesteringar är ett av de mest effektiva sätten att bekämpa fattigdom och samtidigt bidra till en hållbar miljö. Klimatförändringarna är ett intressant exempel. Jordbruket är den enskilt största källan till utsläpp av växthusgaser. Samtidigt drabbas fattiga lantbrukare värst av klimatförändringarnas negativa effekter. Jordbruket har också en enorm potential som kolsänka. För att uppnå utvecklingsmålen måste temperaturökningen i relation till klimatförändringarna begränsas till 1,5–2°C. Detta kräver kraftigt ökade investeringar i hållbara jordbruksmetoder, effektivare näringskedjor och minskat svinn. Förutom att minska utsläppen bidrar sådana investeringar till exempelvis bevarande av biologisk mångfald och bättre motståndskraft mot torka, översvämningar och kraftiga prissvängningar på mat. Ansvarsfulla investeringar är helt enkelt avgörande för att uppnå utvecklingsmålen.

Biobränsleplantage i Aberdares, Kenya. Foto: Global Utmaning via Flickr, CC BY-NC-SA 2.0

Slutsats

Investeringar i jordbruk måste öka rejält och samtidigt genomföras ansvarsfullt. Potentiellt skadliga investeringar måste förhindras. Risken för negativa konsekvenser är särskilt påtagliga i länder där juridiska system är svaga. Ett antal frivilliga principer och riktlinjer har tagits fram för att stimulera och reglera jordbruksinvesteringar. Efter omfattande och inkluderande förhandlingar antogs CFS-RAI i oktober 2014.

Principerna utgör en gemensam vision av om hur mer investeringar i alla led av värdekedjorna i jordbruks-, skogsbruks- och fiskesektorerna kan uppmuntras, och hur de kan gynna och involvera fattiga och undernärda människor.

Frivilliga principer kan aldrig ersätta reglering på nationell nivå. Men de kan användas i utveckling av starkare och bättre nationella lagar och policies samt i till exempel förhandlingar med investerare. Regeringars uppfyllande av CFS-RAI kan bidra till stärkt samstämmighet mellan olika politikområden och se till att jordbruksinvesteringar bidrar till hållbar utveckling.

Ansvarsfulla jordbruksinvesteringar kan vara lönsamma för investerare samtidigt som de bidrar till hållbar utveckling. Ansvarsfullt agerande bidrar till långsiktig lönsamhet och minskning av affärsrisker. Oansvarigt beteende kan vara lönsamt på kort sikt, men medför också stora affärsrisker. CFS-RAI kan vägleda företag, finansiella institutioner och andra investerare att säkerställa ekonomisk bärkraftighet och social och miljömässig hållbarhet.

Civilsamhällesorganisationer kan bidra till ökad transparens och ansvarsutkrävande kring investeringar och stärka kapaciteten hos utsatta grupper att hävda sina rättigheter gentemot oäktsamma investerare och maktbärande. Många CSOs arbetar också direkt med småbrukarorganisationer och kooperativ. Civilsamhället kan använda CFS-RAI i sitt påverkans- och utbildningsarbete samt efterleva dem i sina egna jordbruksrelaterade aktiviteter.

Internationella organisationer som FAO förväntas leda arbetet med att operationalisera CFS-RAI. De genomför omfattande forskning och arbetar med att utveckla kontextspecifik vägledning på lokal och nationell nivå. De kan också tillsammans med regeringar utvärdera lagar, regelverk och institutioner samt ta fram strategier för införlivande av principerna.

Mycket mer jordbruksinvesteringar behövs för att ställa om till miljömässigt hållbara jordbruksmetoder, utveckla värdekedjor som ökar lantbrukares inkomster och fattiga landsbygds- och stadsbefolkningars tillgång på nyttigt och rättvist prissatt mat, stimulera och diversifiera jordbruksbaserade ekonomier och utrota fattigdom och hunger. Att respektera CFS-RAI kan bidra till hållbar utveckling. Jordbruksinvesteringar berörs av ett stort antal politikområden och involverar en mängd aktörer med olika visioner och intressen. Operationalisering och uppfyllelse av principer som CFS-RAI kräver därför tålamod, genuin dialog och ett omfattande engagemang från alla parter.

Litteraturlista

CFS. 2014. Principles for responsible investments in agriculture and food systems.

<http://www.fao.org/cfs/cfs-home/resaginv/en/>

FAO. 2012. The Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of National Food Security. <http://www.fao.org/nr/tenure/voluntary-guidelines/>

FAO, et al. 2010. Principles for Responsible Agricultural Investment that Respect Rights, Livelihoods and Resources. http://siteresources.worldbank.org/INTARD/214574-1111138388661/22453321/Principles_Extended.pdf

Karlsson, J. 2014. [Challenges and opportunities of foreign investment in developing country agriculture for sustainable development](http://www.fao.org/3/a-i4074e.pdf). FAO commodity and trade policy research working paper 48. <http://www.fao.org/3/a-i4074e.pdf>

Liu, P. 2014. [Impacts of foreign agricultural investment in developing countries: evidence from case studies](http://www.fao.org/3/a-i3900e.pdf). FAO commodity and trade policy research working paper 47. <http://www.fao.org/3/a-i3900e.pdf>

Mirza, H. et al. 2014. [The Practice of Responsible Investment Principles in Larger-Scale Agricultural Investments - Implications for corporate performance and impact on local communities](http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wb_unctad_2014_en.pdf). World Bank Agriculture and Environmental Services Discussion Paper 8. http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wb_unctad_2014_en.pdf

The Munden Project. 2012. The Financial Risks of Insecure Land Tenure: An Investment View. Prepared for the Rights and Resource Initiative by The Munden Project. http://www.rightsandresources.org/documents/files/doc_5715.pdf

Tyler, G. & Dixie, G. 2013. Investing in Agribusiness: A Retrospective View of a Development Bank's Investments in Agribusiness in Africa and Southeast Asia and the Pacific. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16660> <http://documents.worldbank.org/curated/en/2013/08/18286955/investing-agribusiness-retrospective-view-development-banks-investments-agribusiness-africa-southeast-asia-pacific>

United Nations. 2015. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Finalized text for adoption. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015>

Författare:
Jesper Karlsson,
expert på internationella investeringar på FAO och medlem i nätverket SIANI.

The views and content in this document are the authors' own, and do not necessarily represent the views of SIANI or its members or partners

SIANI's mission is to enable sustainable food security and nutrition for all. SIANI is a member-based network that supports and promotes Swedish expertise and provides an open and interactive platform for engagement and dialogue in a global context

SIANI Stockholm Environment Institute, Linnégatan 87D, Box 24218, Stockholm, 104 51, Sweden